Länsstyrelsen
Västerbotten

Beslut
Datum
2017-12-11

Ärendebeteckning
511-8391-2011

Enligt sändlista

Beslut om geografisk utökning, nya föreskrifter och ny skötselplan för Gärdefjärdens naturreservat i Skellefteå kommun.

(6 bilagor)

Beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808) att Gärdefjärdens naturreservat ska ha den utökade avgränsning som anges i bilaga 1, länsstyrelsen beslutar även om nya föreskrifter för reservatet.

Beslutet riktar sig till var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet. Beslutet riktar sig även till allmänheten.

Med stöd av 3 § i förordningen (1998:1252) om områdesskydd fastställer länsstyrelsen bifogad skötselplan för naturreservatet, bilaga 5.

I och med att detta beslut har vunnit laga kraft upphör länsstyrelsens beslut 1972-09-11 om naturreservat för Gärdefjärden (dnr 11.121-1083-71) samt skötselplan (dnr 11.131-252-81) att gälla.

Administrativa uppgifter

Namn	Gärdefjärden
Dossiernummer	2402022
NVR-id:	2001638
Natura 2000, områdeskod:	SE0810455 (SAC och SPA)
Kommun	Skellefteå
Län	Västerbotten
Lägesbeskrivning	1 km N om Lövångers samhälle Mittkoordinat (Sweref99 TM): 804880, 7154430
Naturgeografisk region	29 A: Kustslätter och dalar med finsediment kring Norra Bottenviken
Gräns för reservatet	Se bifogad beslutskarta, bilaga 1.
Markägare/Ägarkategori	Enskilda, kommunen, samfälld mark och Staten genom naturvårdsverket
Fastigheter	Se bilaga 4
Förvaltare	Länsstyrelsen
Totalareal	375 ha
Areal skyddad produktiv skog	47 ha

Syfte med reservatet
Syftet med Gärdefjärdens naturreservat är att bevara biologisk mångfald samt att vårda och bevara livsmiljöer för fåglar och andra skyddsvärda arter. Naturreservatets mångformighet med en mosaik av jordbruksmark och värdefulla naturområden som granskogar, lövsumpskogar, stränder och vattenmiljöer ska bevaras och vårdas tillsammans med de processer och strukturer som präglar dessa miljöer. Syftet är också att möjliggöra återskapande av busk- och trädfria hävdade strandängar intill fjärden.

Reservatet ska upplevas som en trivsam och attraktiv miljö för närboende. Friluftsliv som grundar sig på allemansrätten ska kunna bedrivas i reservatet och besökare ska kunna uppleva områdets typiska naturmiljöer och arter. Reservatet ska kunna användas till naturstudier, undervisning och forskning.

Syftet ska uppnås genom fri utveckling och lövgynnande skötsel i skogsmark, genom fortsatt brukande av jordbruksmarken och genom att staten får

- iordningsställa bete på våtmark/i skogsmark och röja/stängsla för det ändamålet,
- avverka träd och buskar,
- i markägarens ställe bruka den åker som denne ej önskar bruka i egen regi.

Syftet uppnås även genom att förbud införs bland annat mot att på åker odla vedartad gröda i merparten av reservatet. Åtgärder ska också genomföras för att göra reservatet attraktivt för besökare genom stigar, fågelobservationsplatser mm.

Skälen för beslutet
Gärdefjärdens naturreservat med den naturligt näringsrika sjön, vegetationsrika strandängar och omgivande jordbrukslandskap är en av Västerbottens värdefullaste rastplatser för flyttande fåglar. De grunda vattenytorna och den variationsrika växtligheten gör även området till en mycket gynnsam häckningslokal för våtmarksfåglar.

De höga naturvärden som finns i reservatsområdet kräver ett omfattande och långsiktigt skydd för att bevaras och utvecklas. Området har stora möjligheter att utveckla ännu högre naturvärden efter restaurerings- och skötselåtgärder i form av bete/hävd av strandängar i reservatet. Restaureringsåtgärderna kommer även göra reservatet mer attraktivt för besökare.

Reservatsföreskrifter
För att uppnå och tillgodose syftet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för naturreservatet.

A) Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden inom reservatet (7 kap 5 § miljöbalken)

Det är förbjudet att

1. uppföra byggnad eller annan anläggning, undantag gäller för byggnader som krävs för jord- eller skogsbrukets behov, samt byggnader för fritidsändamål på Skolberget i enlighet med gällande detaljplan för kvarteren Hammaren, Städet mm,

2. bygga om eller ändra befintlig byggnads eller anläggnings konstruktion, funktion eller användningssätt,

3. anlägga väg,

4. anlägga mark- eller luftledning,

5. bedriva täkt eller annan verksamhet som förändrar marktopografi, yt- eller dräneringsförhållanden som att gräva, spränga, borra, schakta, dämma, utfylla, tippa, dumpa eller anordna upplag,

6. plantera åkrar, betesmarker eller annan öppen mark med träd, buskar, höga energigrödor eller energiskog,

7. plantera in för trakten främmande djur- eller växtart, undantag medges för odling av konventionella jordbruksgrödor på åkermark,

8. släppa ut eller sprida gifter, vådliga ämnen, bekämpningsmedel, kalk eller växtnäringsmedel, med undantag för normal användning av sådana ämnen vid konventionellt jordbruk på åkermark,

9. inom delområde A (se bilaga 2) fälla eller på annat sätt skada levande eller döda träd och buskar, upparbeta vindfällen, ta frö eller vidta någon skogsbruksåtgärd, med undantag för avverkning av farliga träd inom detaljplanelagt fritidsområde på Skolberget, samt försiktiga avverkningar för bibehållen trivsel i anslutning till bebyggelsen.

B) Föreskrifter om förpliktelse för fastighetsägare och/eller annan sakägare att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas att tåla att följande åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet. Där inte annat anges avses hela reservatet.

1. Utmärkning av reservatets yttergränser enligt Naturvårdsverkets anvisningar,

2. anläggning och skötsel av parkeringsplatser, stigar, spänger, fågelobservationsplatser, informationsskyltar och andra anordningar för friluftslivet,

3. restaurerings- och skötselåtgärder i syfte att åstadkomma bete/hävd av delar av reservatet i form av avverkning, stubbfräsning, stängsling, djurtransport, betesdrift, slåtter, röjning samt andra därtill kopplade skötsel- och restaureringsåtgärder. Betes/hävdområdenas omfattning framgår av bilaga 2,

4. brukande av åkermark som inte aktivt brukas,

5. undersökning och övervakning av områdets arter och habitat.

C) Föreskrifter om rätten att färdas och vistas i, samt om ordningen i övrigt, inom reservatet (7 kap 30 § miljöbalken)

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar är det förbjudet att

1. under tiden 1 april – 15 maj vistas inom område A med beträdnadsförbud med undantag för på bilvägen till Gärde, på stigen över Långängena mellan Lövånger och Gärde och i samband med jord- och skogsbruk, se bilaga 3,

2. under tiden 1 april – 15 juli vistas inom område B med beträdnadsförbud med undantag för på bilvägen till Gärde och i samband med skötsel och tillsyn av betande djur, se bilaga 3.

3. störa djurlivet, t ex genom att medvetet störa häckande och rastande fåglar,

4. medföra okopplad hund eller annat lösgående husdjur med undantag för bruk av hund i samband med jakt,

5. göra åverkan på mark- eller växtlighet, döda, stående och liggande träd inräknade,

6. sätta upp tavla, plakat, affisch, skylt, inskrift och därmed jämförbar anordning,

7. framföra motordrivet fordon annat än på befintlig bilväg med undantag för uttransport av fällt vilt, skoterkörning vintertid på snötäckt, väl tjälad mark samt att använda jord- och skogsbruksmaskiner.

Undantag från föreskrifterna
Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för
a) förvaltaren av naturreservatet, eller den som förvaltaren uppdrar åt, att vidta de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som anges i föreskrifter med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken i detta beslut,
b) aktivt jordbruk inom reservatet, samt myndigheters arealkontroll,

c) underhåll av befintliga vägar, brukningsvägar, kraftledningar, telefonledningar, vattenledningar och avlopp,
d) underhåll av dikes- och dräneringssystem som krävs för att hålla åker- eller skogsmark i stånd,
e) genomförande av detaljplan för kvarteren Hammaren, Städet mm (antagen 1986-12-19),
f) odling av vinbär på fastigheten Lövångers-Selet 9:1,
g) fiskerättsinnehavares åtkomst till fiskevatten, enligt särskilt upprättad överenskommelse.

Länsstyrelsens motivering och bedömning
Gärdefjärdens vegetationsrika strandängar med omgivande jordbrukslandskap är en av norra Sveriges värdefullaste rastplatser för flyttande fåglar. De grunda vattenytorna och den variationsrika växtligheten gör också området till en gynnsam häckningslokal för våtmarksfåglar.

För att bevara Gärdefjärdens naturvärden behövs vissa inskränkningar i fastighetsägares nyttjande av området och för allmänheten. Störningar från människor som vistas vid fjärden begränsas genom beträdnadsförbud under delar av året. Allmänheten ska ges goda möjligheter att uppleva reservatets naturmiljöer och fågelliv genom förbättrade anläggningar för friluftslivet, samtidigt som risken minimeras att besökare orsakar olägenheter för markägare eller jordbruket, t.ex. skador på växande grödor.

Ett stärkt skydd av området är motiverat utifrån de krav som ställs i EU:s Fågeldirektiv och Art- och Habitatdirektiv med anledning av att reservatet är Natura 2000-område och utpekat som särskilt skyddsvärt för fåglar och viktiga habitat inom EU:s nätverk av skyddad natur.

En förutsättning för att Gärdefjärdens värde för fågellivet ska bevaras och utvecklas är att det variationsrika landskapet bibehålls. Den pågående igenväxningen av strandängarna är mycket negativ för många av de fågelarter som använder området som rast- eller häckningslokal. Genom detta beslut ges möjligheter att ta bort olämplig igenväxningsvegetation och att långsiktigt hävda våta strandområden genom bete eller slåtter.

För att jordbrukslandskapet vid Gärdefjärden ska vara attraktivt för fåglarna i framtiden krävs ett fortsatt aktivt och varierat jordbruk där betesdjur, produktion av stallgödsel, vallodling och spannmålsodling är viktiga ingredienser. Nedläggning av jordbruk och förändrad markanvändning som leder till att jordbruksmark växer igen är ett påtagligt hot mot reservatets naturvärden. Aktivt jordbruk är möjligt och angeläget på åkermarken inom reservatet och förbud införs mot att plantera igen åker med skog och att odla högvuxna energigrödor eller energiskog. Förvaltaren ges också möjlighet att bruka åker som av någon anledning inte brukas.

Länsstyrelsen bedömer att det finns stöd för att upphäva det tidigare beslutet som fattades enligt 7 § naturvårdslagen (1964:822) eftersom det gamla beslutet ersätts av ett nytt beslut som innebär ett likvärdigt eller starkare områdesskydd. Det nya beslutet har modernare föreskrifter vilket underlättar tillsyn och reservatsförvaltning.

Beslutet bidrar till att uppfylla de svenska miljömålen *Levande sjöar och vattendrag*, *Myllrande våtmarker*, *Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar* och *Ett rikt växt och djurliv*. Reservatets föreskrifter och skötsel har avvägts och anpassats så att reservatet ska upplevas som en attraktiv och trivsam miljö för besökare och närboende i Lövångers tätort, vilket är i linje med det svenska friluftslivsmålet *Tillgänglig natur för friluftsliv*.

Länsstyrelsen bedömer att de positiva effekterna av att bevara och sköta området överväger de negativa effekterna som orsakas av inskränkningarna i markanvändning. Vid en avvägning enligt 7 kap 25 § mellan allmänna och enskilda intressen bedömer Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med naturreservatet ska uppnås.

Konsekvensutredning
I enlighet med vad som sägs i 4 och 5 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, bedömer länsstyrelsen att föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken innebär så begränsade kostnadsmässiga och andra konsekvenser att det saknas skäl för en konsekvensutredning av regelgivning.

Ärendets beredning
Gärdefjärden blev naturreservat 1972 och ingår i Natura 2000, EU:s nätverk av skyddade områden, sedan 2001 (Art- och Habitatdirektivet) respektive 2003 (Fågeldirektivet).

Under årens lopp har samråd skett med markägare, bybor, ornitologer, Skellefteå kommun och andra intressenter om Gärdefjärdens naturvärden, utveckling, behov av skötsel och tillgänglighet.

Under åren 2012 - 2017 har länsstyrelsen genomfört en fördjupad dialog med markägare och andra aktörer om att genomföra betesrestaurering i reservatet. Dialogen har skett vid större möten, fältbesök, fågelvandringar, skördemarknad samt genom ett stort antal enskilda samtal med fastighetsägare, besökare, fågelskådare, jordbrukare, Skellefteå kommun m.fl. De synpunkter som har inkommit har vägts in vid utformningen av beslut och skötselplan.

Ett förslag till nytt beslut och skötselplan för reservatet har varit på remiss under vintern 2014-2015. Inkomna remissvar har genomgående varit mycket positiva till de föreslagna förändringarna. Skellefteå kommun, Skogsstyrelsen, SGU, Lövångers Hembygdsförening och flera privatpersoner har tillstyrkt remissförslaget. Inga remissinstanser har avstyrkt förslaget.

Trafikverket har önskat ett förtydligande av hur länsstyrelsen ser på väghållningen inom och i anslutning till reservatet. Länsstyrelsen har förtydligat detta och infört ett generellt undantag för allt underhåll av befintliga vägar i och intill reservatet. Anläggande av helt ny väg/vägsträckning kräver däremot dispens och/eller särskilt samråd med länsstyrelsen. Trafikverket har vidare påpekat att samråd ska ske med Trafikverket inför utformandet av informationsplatser vid E4, det framgår nu av Skötselplanen.

Skellefteå kommun har påtalat vikten av att föreskrifter och reservatskötsel anpassas till närliggande bebyggelse, så att reservatet upplevs som en attraktiv miljö för närboende. Kommunen har också framfört synpunkter på att reservatsgränsen ska anpassas till gällande detaljplaner och fördjupad översiktsplan för Lövångers tätort, och att bäcken/bron intill Soldattorpet ska hamna inom reservatet. Avgränsning, föreskrifter och skötselplan har anpassats till kommunens synpunkter.

Två markägare ansåg att remissförslaget var otydligt när det gällde vilka regler som ska gälla på åkermarken. Länsstyrelsen har därför i beslut och skötselplan ytterligare förtydligat att aktivt jordbruk är mycket viktigt för att bibehålla reservatets betydelse för fåglarna. Reservatsföreskrifterna innebär förbud att plantera vedartade grödor på åkermark. Men ett undantag mot förbudet har på begäran införts på fastigheten Lövångers-Selet 9:1, där odling av vinbär kommer att vara tillåten.

LRF är positiv till att länsstyrelsen framhåller jordbrukets betydelse för att bibehålla Gärdefjärdens naturvärden. Men man påpekar att det behöver läggas särskild vikt vid utformning av hagar och stängsel, så att inte djuren trampar sönder utloppsdiken från jordbruksmarken. Länsstyrelsen kommer att beakta dräneringsfrågorna vid genomförande av restaureringsåtgärderna.

En del detaljsynpunkter har också framförts beträffande fågelliv, friluftsanläggningar, brukningsförhållanden, utformning av olika skötselåtgärder mm. Det har lett till kompletterade beskrivningar och vissa mindre justeringar av utformningen av föreskrifter och skötselåtgärder.

I remissvaren har även frågor lyfts som inte berör direkta förändringar i reservatet, exv frågor om dränering, vattenståndet i sjön, jakt, fiske mm. Länsstyrelsen har efter förmåga besvarat de frågorna i särskild ordning.

Staten har antingen förvärvat marken eller träffat överenskommelser med det stora flertalet fastighetsägare om ekonomisk ersättning för de fastigheter som berörs av förändringar i reservatets skötsel till följd av detta beslut.

Upplysningar

Länsstyrelsen vill erinra om att utöver reservatsföreskrifterna gäller även andra lagar, förordningar och föreskrifter för området. Av särskild betydelse

för syftet med reservatet är: 7 kap 29a-b §§ miljöbalken med krav på tillstånd för att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturmiljön i ett Natura 2000-område.

Föreskrifterna under C ovan, enligt 7 kap. 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas och om ordningen i övrigt inom naturreservatet, gäller omedelbart även om beslutet överklagas.

Länsstyrelsen kan med stöd av 7 kap 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreskrifter om det finns särskilda skäl.

Enligt 29 kap. 2 och 2a §§ miljöbalken gäller bland annat att brott mot föreskrift som meddelats enligt 7 kap. miljöbalken kan medföra straffansvar.

Har någon vidtagit åtgärd i strid med meddelad föreskrift, kan länsstyrelsen enligt 26 kap. 9 och 14 §§ miljöbalken vid vite förelägga om rättelse.

Enligt skogsvårdslagens 4 § ska lagens bestämmelser eller föreskrifter inte tillämpas i den mån de strider mot föreskrifter som har meddelats med stöd av 7 kap. miljöbalken.

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, Miljö- och energidepartementet, se bilaga 6.

Magdalena Andersson

Henrik Sporrong

Bilagor

1. Beslutskarta
2. Karta över föreskriftsområden för skogsbruk och betesdrift/hävd
3. Karta över områden med beträdnadsförbud
4. Fastighetsförteckning
5. Skötselplan
6. Hur man överklagar

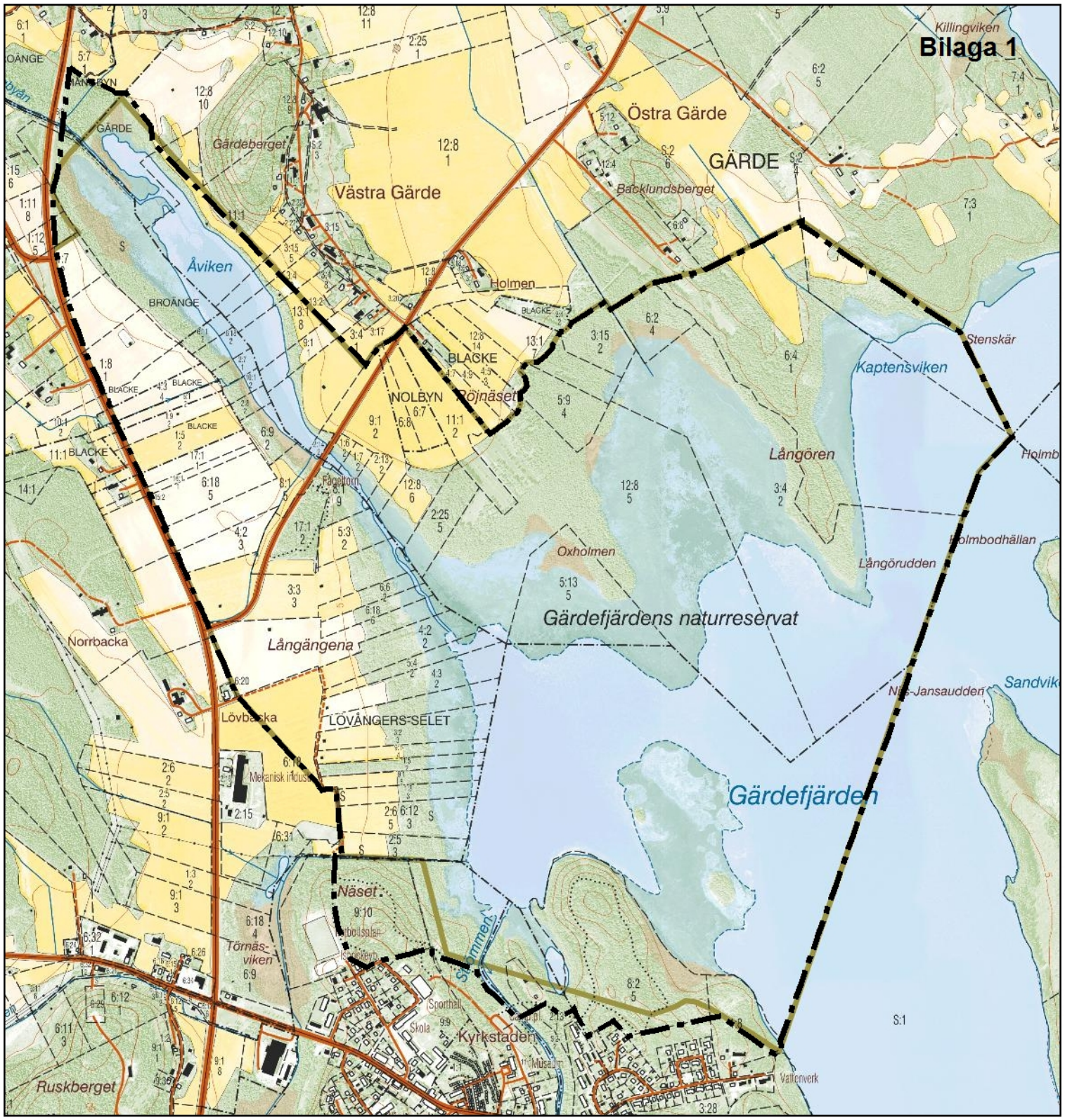

Naturreservat
Gärdefjärden

Skellefteå kommun
Västerbottens län

Dnr 511-8391-2011

Gräns för naturreservatet

0 250 500 1 000 Meter

N

Bakgrundskartor © Lantmäteriet

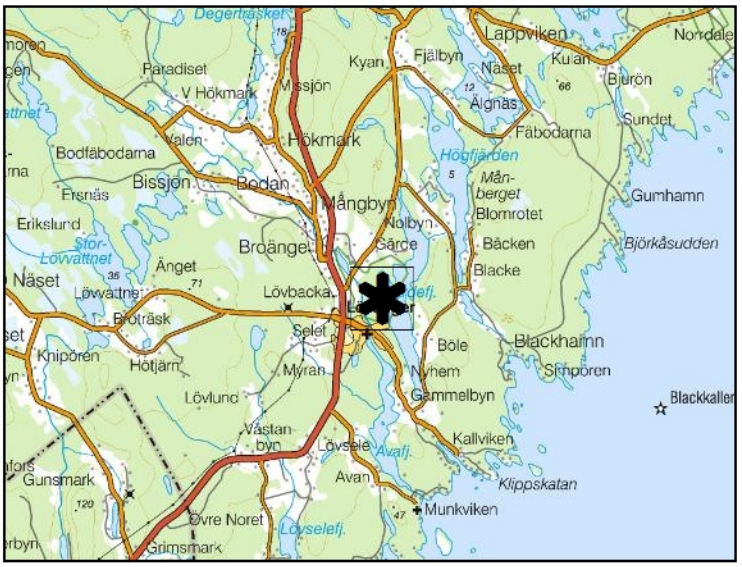

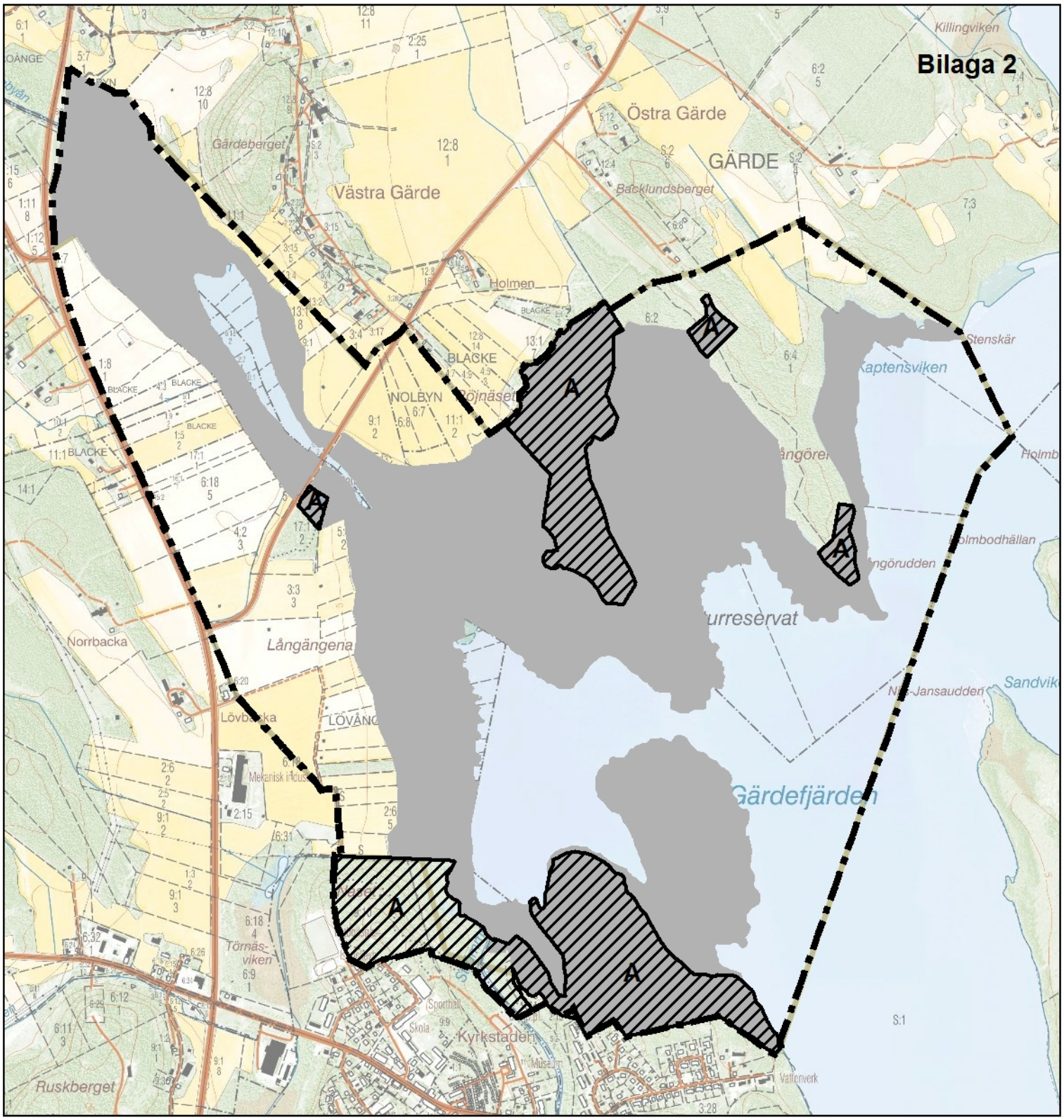

Karta som visar föreskriftsområden för skogsbruk och betesdrift/hävd i Gärdefjärdens naturreservat.

0 120 240 480 720 960 Meter

A Område med skogsbruksförbud

Område som kan betas/slåttras/hävdas

Gräns för naturreservatet

Bakgrundskartor © Lantmäteriet

Bilaga 3

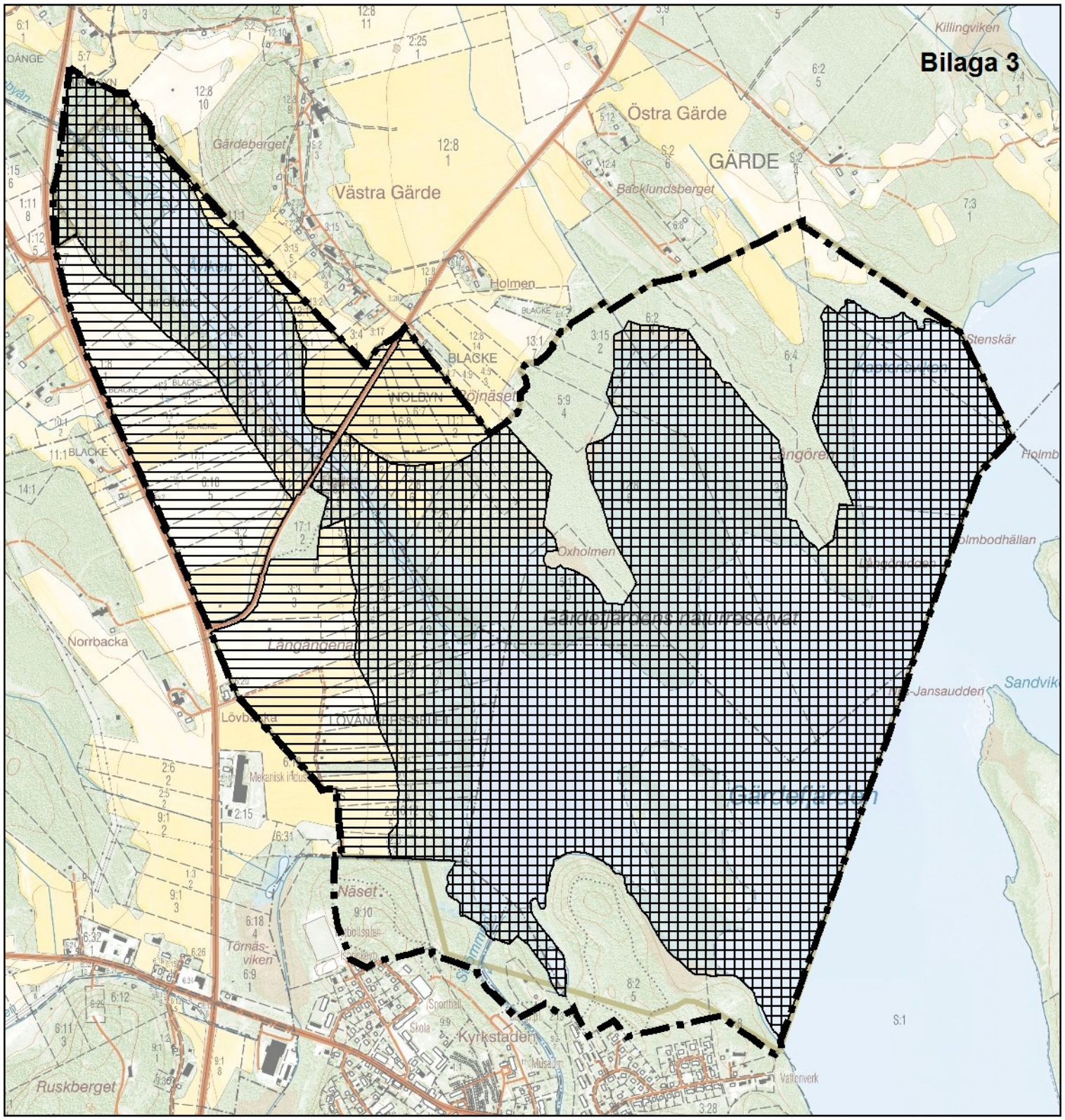

Karta som visar områden med beträdnadsförbud i Gärdefjärdens naturreservat.

0 120 240 480 720 960 Meter

N

Område A med beträdnadsförbud 1 april till 15 maj

Område B med beträdnadsförbud 1 april till15 juli

Gräns för naturreservatet

Bakgrundskartor © Lantmäteriet

Länsstyrelsen
Västerbotten

Bilaga 5.
till beslut för
Gärdefjärdens
naturreservat

Datum
2017-12-11

Ärendebeteckning
511-8391-2011

Arkivbeteckning
2402022

SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET GÄRDEFJÄRDEN I SKELLEFTEÅ KOMMUN

Foto: Lars Lindh, 2013-09-09.

Länsstyrelsen i Västerbottens län
Storgatan 71B
901 86 Umeå
Växel: 010 - 22 54 100

Innehållsförteckning

1. Syfte med naturreservatet ... 3
2. Beskrivning av naturreservatet ... 3
2.1 Administrativa uppgifter ... 3
2.2 Natura 2000 ... 4
2.2.1 Naturtyper ... 4
2.2.2 Särskilt utpekade fågelarter ... 4
2.3 Allmän beskrivning av området ... 5
Läge och geologi ... 5
Vatten och våtmarker ... 5
Fåglar och djurliv ... 6
Växter ... 7
Skog ... 7
Kulturmiljö ... 8
Friluftsliv ... 8
3. Skötselområden för naturvärden ... 9
3.1 Vatten (94 ha) ... 9
Bevarandemål ... 9
Skötselåtgärder ... 9
3.2 Strandängar med hävd (123 ha) ... 9
Bevarandemål ... 9
Restaureringsåtgärder ... 10
Skötselåtgärder ... 10
3.3 Strandängar med extensiv skötsel (22 ha) ... 11
Bevarandemål ... 11
Skötselåtgärder ... 12
3.4 Slåtteräng (0,3 ha) ... 12
Bevarandemål ... 12
Skötselåtgärder ... 12
3.5 Åkermark (67 ha) ... 13
Bevarandemål ... 13
Skötselåtgärder ... 13
3.6 Skog med i huvudsak fri utveckling (13 ha) ... 14
Bevarandemål ... 14
Skötselåtgärder ... 14
3.7 Skog med naturvårdande åtgärder (20 ha) ... 14
Bevarandemål ... 14
Skötselåtgärder ... 15
3.8 Lövsumpskog (14 ha) ... 15
Bevarandemål ... 15
Skötselåtgärder ... 16
3.9 Skog med fritt skogsbruk (21 ha) ... 16
4. Anläggningar och information för friluftslivet ... 16
4.1 Mål ... 16
4.2 Skötselåtgärder ... 17
5. Övriga anläggningar ... 18
6. Nyttjanderätter ... 19
7. Utmärkning av gränser ... 19
8. Sammanställning av skötselåtgärder ... 19
9. Uppföljning och tillsyn ... 20

1. Syfte med naturreservatet

Syftet med Gärdefjärdens naturreservat är att bevara biologisk mångfald samt att vårda och bevara livsmiljöer för fåglar och andra skyddsvärda arter. Naturreservatets mångformighet med en mosaik av jordbruksmark och värdefulla naturområden som granskogar, lövsumpskogar, stränder och vattenmiljöer ska bevaras och vårdas tillsammans med de processer och strukturer som präglar dessa miljöer. Syftet är också att möjliggöra återskapande av busk- och trädfria hävdade strandängar intill fjärden.

Reservatet ska upplevas som en trivsam och attraktiv miljö för närboende. Friluftsliv som grundar sig på allemansrätten ska kunna bedrivas i reservatet och besökare ska kunna uppleva områdets typiska naturmiljöer och arter. Reservatet ska kunna användas till naturstudier, undervisning och forskning.

Syftet ska uppnås genom fri utveckling och lövgynnande skötsel i skogsmark, genom fortsatt brukande av jordbruksmarken och genom att staten får

- iordningsställa bete på våtmark/i skogsmark och röja/stängsla för det ändamålet,
- avverka träd och buskar,
- i markägarens ställe bruka den åker som denne ej önskar bruka i egen regi.

Syftet uppnås även genom att förbud införs bland annat mot att på åker odla vedartad gröda i merparten av reservatet. Åtgärder ska också genomföras för att göra reservatet attraktivt för besökare genom stigar, fågelobservationsplatser mm.

2. Beskrivning av naturreservatet

2.1 Administrativa uppgifter

Namn	Gärdefjärden
Dossiernummer	2402022
NVR-id:	2001638
Natura 2000, områdeskod:	SE0810455 SCI och SPA
Kommun	Skellefteå
Län	Västerbotten
Lägesbeskrivning	1 km N om Lövångers samhälle, ekokarta 22L 0c-d Mittkoordinat (Sweref99 TM): 804880, 7154430
Naturgeografisk region	29 A: Kustslätter och dalar med finsediment kring Norra Bottenviken
Markägare/Ägarkategori	Enskilda, samfälld mark och Staten genom naturvårdsverket
Förvaltare	Länsstyrelsen
Totalareal	375 ha
Areal skyddad produktiv skog	47 ha

2.2 Natura 2000

Naturreservatet Gärdefjärden är skyddat inom Natura 2000, EU:s nätverk av skyddade områden, både som SPA- och SAC-område, då det innehåller i habitatdirektivet[1] utpekade naturtyper samt i fågeldirektivet[2] utpekade fåglar som EU-länderna tillsammans bestämt är särskilt viktiga att skydda och bevara.

2.2.1 Naturtyper

Tabell 1. Naturtyper indelade enligt Natura-naturtypskartan (NNK).

Naturtyp (NNK)	**Nuläge (ha)**	**Mål (ha)**
Naturligt näringsrika sjöar (3150)	94	*94*
Fuktängar (6410)	107	*138*
Öppen kultiverad betesmark	0	7
Öppen slåtteräng	0,3	0,3
Trädklädd betesmark	0	20
Åkermark	74	67
Barrblandskog	6	6
Lövsumpskog	0	20
Barrskog	29	21
Triviallövskog	36	-
Skog på fuktig/blöt mark	27	-
Övrig mark (vägar m.m.)	2	2
Summa (ha)	**375,3**	**375,3**

Två naturtyper pekas särskilt ut i habitatdirektivet; *Naturligt näringsrika sjöar* (3150) och *Fuktängar* (6410). Bevarandemål och bevarandeåtgärder för dessa habitat finns beskrivna under skötselområdesavsnitten för vatten, strandängar med hävd och strandängar med extensiv skötsel.

2.2.2 Särskilt utpekade fågelarter

Tabell 2. Sexton fågelarter som förekommer i reservatet är utpekade enligt EU:s fågeldirektiv.

Blå kärrhök (*Circus cyaneus*)	Ljungpipare (*Pluvialis apricaria*)
Brun kärrhök (*Circus areuginosus*)	Orre (*Lyrurus tetrix*)
Brushane (*Philomachus pugnax*)	Ortolansparv (*Emberiza hortulana*)
Fiskgjuse (*Pandion haliaetus*)	Silvertärna (*Sterna paradisaea*)
Fisktärna (*Sterna hirundo*)	Svarthakedopping (*Podiceps auritus*)
Grönbena (*Tringa glareola*)	Sångsvan (*Cygnus cygnus*)
Havsörn (*Haliaeetus albicilla*)	Sädgås (*Anser fabalis*)
Järpe (Tetrastes bonasia)	Trana (*Grus grus*)

Trana och sädgås har viktiga rastplatser vid fjärden och den bruna kärrhöken har en av mycket få häckplatser i länet här. Fisk- och silvertärna födosöker i området, ljungpipare rastar på åkrarna och ortolansparv har funnits tidigare.

[1] *EU-rådets direktiv 92/43/ EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.*

[2] *EU-rådets direktiv 2009/147/EG om bevarande av vilda fåglar*

2.3 Allmän beskrivning av området

Läge och geologi

Sjön Gärdefjärden ligger i direkt anslutning till Lövångers samhälle i Skellefteå kommun. Naturreservatet utgörs huvudsakligen av åkermark, skogsmark, strandängar och öppna vattenytor. Den nordvästra delen av sjön ligger inne i naturreservatet. I söder gränsar naturreservatet mot Lövångers samhälle och den gamla kyrkstaden. I väster löper den vältrafikerade E4:an mellan länets två större kuststäder Umeå och Skellefteå. Landsvägen till byn Gärde korsar genom reservatet.

Berggrunden består av metagråvacka som är karakteristisk för länets kustområde. På norra sidan av Gärdefjärden sticker fyra välutvecklade drumliner upp ur omgivande finkorniga havs- och sjösediment. De ligger utsträckta i den dominerade isrörelseriktningen från nordväst mot sydost.

Vatten och våtmarker

Landhöjningen har under årens lopp snört av den ursprungliga havsviken från Bottenviken. Vattenytan ligger nu cirka fyra meter över havsnivån. Mångbyån utgör det viktigaste tillflödet i nordväst och utflödet i söder går via den grävda kanalen Strömmen vidare till Avafjärden vilken har en smal förbindelse med havet. Gärdefjärden har sänkts flera gånger för utvinning av ny åkermark. Första gången var på 1850-talet. Den andra gången, 1931, sänktes sjön med nio decimeter vilket resulterade i 357 hektar ny åkermark men även fiskdöd då giftiga metaller lakades ur de torrlagda sura sulfidrika jordarna. Större delen av strandängarna är som regel fuktiga året om men de högre liggande partierna närmare åkermarkerna översvämmas endast under högvattenperioder vår och höst.

Näringsbelastning och kvicksilverförekomst

Vattensänkningarna och uppodlingen av åkermarkerna kring Gärdefjärden har under årens lopp frigjort näringsämnen ut jordarna. Detta tillsammans med näringsläckage från avlopp, åker- och skogsmark i uppströms liggande områden har påskyndat igenväxningen av säv, vass och fräken. Våtmarkernas rika vegetation har en mycket viktig renande funktion då de fångar upp fosfor och kväve ur genomströmmande vatten. Mulbete kommer att ytterligare stimulera tillväxt, sidoskottsskjutande förmåga och produktionen av växtbiomassa samt förlänga vegetationstillväxten över säsongen. Betesdjurens förbränning och tillväxt ger då ett nettouttag av näring ur systemet vilket förstärker naturreservatets funktion som näringsfälla för avrinningsområdena runt om Gärdefjärden, Åviken och uppströms Mångbyån. Det kan förhoppningsvis även inverka positivt på den nedströmsliggande Avafjärden vilken visat tecken på näringsbelastning i form av relativt hög växtplanktonbiomassa dominerad av Gubbslem (*Gonyostomum semen*).

Gärdefjärdens ekologiska vattenstatus bedöms enligt VISS (vatteninformationssystem för Sverige) vara hög, däremot uppnås inte god kemisk status p.g.a. överskridet gränsvärde för kvicksilver.

Flygfoto över naturreservatet med delar av Lövångers samhälle i förgrunden. Foto: Lars Lindh, 2013-09-09.

Fåglar och djurliv

De långgrunda och näringsrika vattnen, närheten till havet, de frodiga strandängarna och det aktivt och varierat brukade åkerlandskapet gör Gärdefjärden till en av Västerbottens värdefullaste rast- och häcklokaler för våtmarksfåglar.

På våren stannar mängder av flyttfåglar vid fjärden på färden norrut. Åkrarna, strandängarna och sjön erbjuder föda dagtid för bland annat sångsvanar, gäss, tranor, vadare samt sim- och dykänder och de öppna vattenytorna ger trygghet under nattvilan. I området rastar och jagar rovfåglar som t.ex. tornfalk, stenfalk, pilgrimsfalk, blå kärrhök och jorduggla. Dessutom uppträder tättingar som bofink, bergfink, trastar, ringduvor m.fl. ofta i stora antal under flyttider.

För sädgåsen är Gärdefjärden en av Västerbottens viktigaste vårrastplatser med hundratals rastare årligen, men det är färre nu än tidigare. Förr i tiden rastade fjällgåsen regelbundet vid fjärden, och trots att arten numera är ytterst sällsynt så ses den fortfarande ibland rasta i reservatet i små antal.

Naturreservatet hyser omkring 20 häckande våtmarksfåglar; däribland änder som gräsand, knipa, kricka och vigg. Sångsvan häckar med något enstaka par. Gråhakedopping, årta, skedand och brunand är exempel på mer exklusiva arter som häckar tillfälligt eller som har häckat i historisk tid. Dvärgmåsen födosöker gärna vid fjärden sommartid och nattsångare som småfläckig sumphöna och rördrom (!) har hörts spela från vassarna. Sävsångaren är en karaktärsfågel i vassarna och videsnåren som omger sjön. På strandängarna häckar bland annat tofsvipa, storspov, grönbena, enkelbeckasin, trana och gulärla.

I de lövrika skogarna häckar bland annat mindre hackspett, rosenfink, mindre flugsnappare och järpe. Flera arter av rovfåglar påträffas regelbundet

under sommaren. Brun kärrhök, lärkfalk och fiskgjuse ses regelbundet över fjärden. De två förstnämnda häckar de flesta år, medan fiskgjusen häckar i omgivningen och födosöker i reservatet.

I jordbrukslandskapet häckar fåglar som tofsvipa, storspov och sånglärka. Törnskata, hämpling och ortolansparv har påträffats under omständigheter som kan tyda på häckning.

Insektsfaunan vid fjärden är dåligt känd, men inkluderar arter som bred kärrtrollslända *Leucorrhinia caudalis* och pudrad kärrtrollslända *L. albifrons*, enligt fynd i Artportalen. Båda arterna är fridlysta, upptagna i EU's Art- och habitatdirektiv och i Artskyddsförordningen.

Växter

Gärdefjärden och Åviken omges av blöta och frodiga sumpkärr och strandängar som domineras av norrlandsstarr med inslag av trådstarr, blåtåtel, kråkklöver och sjöfräken. Ute i vattenområdet finns stora mosaikartat utformade ruggar med sjösäv. I de sydöstra delarna av reservatet finns också några större bestånd av bladvass. I kanten av de öppna vattenytorna växer sumpväxter som missne, svalting och rikligt med stor igelknopp. Den senare förekommer mycket sällsynt i länet. Även näckrosor växer allmänt i zonen närmast vassarna tillsammans med bl a rostnate och gäddnate.

De övre delarna av strandängarna håller delvis på att förbuskas och växa igen med viden och gråal och upp mot åkerkanterna skog. Markvegetationen i skogsbårderna domineras av brunrör med inslag av andra gräs och högörter som älgört, vänderot och strätta.

Skog

Stora områden med glasbjörksdominerad skog finns på övergiven odlingsmark bland annat på Oxholmen-Rörnäset och intill Långängena i väst samt runt Åviken. De mest vildvuxna björkskogarna är 50 till 80 år och återfinns på Oxholmen-Rörnäset på fjärdens norra sida. Där finns det gott om grövre glasbjörkar på uppemot 30–40 cm i brösthöjd och allmänt med döda och döende träd. På Långören i reservatets nordöstra del består skogarna i huvudsak av yngre tallskogar med inslag av frodiga lövblandskogar och en del lövrika gransumpskogar närmast vattnet.

Nordost om kyrkstaden på Gärdefjärdens södra sida ligger en höglänt udde med näringsrik löv- och barrblandskog och fina hällmarker. De barrskogsdominerade delarna av skogen har luckig och skiktad prägel med inslag av många grova och frodvuxna träd. Intill hällmarkerna förekommer en del äldre granar och tallar på uppemot 150 år och i vissa svackor finns ansamlingar med färsk död ved. De lövdominerade delarna av skogen på uddens västra sida består av glesa, relativt unga asp- och sälgdominerade bestånd med rik högörtsvegetation på f.d. kulturmark.

På Skolberget i sydvästra delen av reservatet ligger ett varierat skogsområde alldeles invid Lövångers samhälle nära förskola och skola. Terrängen är kuperad, i sluttningarna växer ca 140 år gammal granskog och på hällmarkspartierna tallskog i samma ålder. Granskogen är skiktad, luckig och rik på hänglavar. De äldsta granarna är cirka 180 år gamla och det finns flera högproduktiva partier med mycket grova träd. Bitvis förekommer även inslag av gamla aspar. Kring den gamla fäboden finns igenvuxen betesmark med grova sälgar och rönnar. På hällmarkerna på toppen av Skolberget finns gamla granar, knotiga aspar och grova björkar. Här är enstaka tallar ca 180 år gamla. Från toppen av Skolberget är det fin utsikt ut mot Gärdefjärdens fågelrika vattenområden.

Kulturmiljö

Naturreservatet gränsar i söder mot Lövångers samhälle som är en av de äldsta kända byarna i Västerbottens kustland med anor från tidig medeltid. Mest utmärkande är den medeltida kyrkplatsen med en stenkyrka från 1500-talet samt en omfattande och välbevarad kyrkstad i trä med bland annat stugor och stallar. Kyrkan och kyrkstaden är utpekad som kulturmiljö av riksintresse. Nära södra reservatsentrén och hembygdsområdet ligger Soldattorpet som visar hur soldat Blom och hans familj levde på 1800-talet. I viken bortom soldattorpet finns rester av garveritunnor.

Våtmarkernas uppsplittrade ägoindelning berättar om slåtteräng arnas forna stora betydelse. För drygt hundra år sedan var i stort sett alla bybor beroende av det rikliga vinterfoder som de årligen svämmade våtmarkerna gav. Strandängarna hölls då helt fria från träd och buskar eftersom de missgynnade produktionen av hö. Timrade ängslador stod då ute på strandängarna men idag finns inga kvar. När vallodlingen på åker tog fart en bit in på 1900-talet byggdes istället brädlador för höförvaring ute på åkermarkerna. Idag finns bara enstaka brädlador kvar i landskapet. Dikena berättar om hur laga skiften och hemmansklyvningar förändrat ägandet av marken. Öppna diken och bevarade lador är både viktiga kulturmiljöer och livsmiljöer för många av odlingslandskapets djur- och växtarter.

Friluftsliv

Gärdefjärdens naturreservat har hög potential som ett attraktivt friluftsområde då det ligger lättillgängligt vid E4:an och omedelbart intill Lövångers samhälle. Området besöks under vår och höst av ornitologer och fågelintresserad allmänhet. På udden i reservatets södra del samt på skolberget finns välanvända stigar, vissa av dem används som skidspår vintertid. Stigen från södra entrén till fågelplattformen vid Strömmen är anpassad för rullstolar och barnvagnar. Skolberget är ett populärt utflyktsmål för Lövångersborna. Det används bland annat av förskola och skola för utematlagning och utomhuspedagogik.

3. Skötselområden för naturvärden

Reservatet är indelat i nio olika skötselområden med utgångspunkt från naturtyper samt skötsel. För vart och ett redovisas ett bevarandemål som beskriver hur det ska se ut när området har en gynnsam bevarandestatus.

Tabell 3. Sammanställning av skötselområden.

Nr.	Skötselområde	Areal (ha)
1	Vatten	94
2	Strandäng, hävdad	123
3	Strandäng, extensiv skötsel	22
4	Slåtteräng	0,3
5	Åker	67
6	Skog med fri utveckling	13
7	Skog, naturvårdsåtgärder	20
8	Lövsumpskog	14
9	Skogsbruk tillåtet	21
	Summa	**374**

3.1 Vatten (94 ha)

Skötselområdet innefattar naturreservatets grunda vattenytor i Gärdefjärden och Åviken.

Bevarandemål

De grunda vattnen ska hålla god ekologisk status och naturliga processer som sedimentation samt vattenståndsfluktuationer ska tillåtas fortgå. Den för födosökande, häckande och rastande våtmarksfåglar mycket viktiga vattenvegetationen ska vara rik och varierad såväl på som under vattenytan. Vegetation bestående av fräken, starr, säv och bladvass ska förekomma mosaikartat i kombination med öppna vattenspeglar som skapar trygghet för bland annat nattvilande fågelarter. Hela skötselområdet ska vara gynnsamt för de i fågeldirektivet utpekade arterna (se tabell 2).

Skötselåtgärder

Så länge bevarandemålet nås planeras inga aktiva skötselåtgärder. Betesdriften på de angränsande strandängarna kommer att påverka vattnen i varierande grad över säsong beroende på hur vattenståndet varierar och hur långt betesdjuren kommer åt att beta ut i vattnet.

3.2 Strandängar med hävd (123 ha)

Skötselområdet omfattar all strandäng runt Åviken samt längs västra och norra Gärdefjärden. All mark mellan vattenytorna och omgivande åker- och skogsmark omfattas samt några fuktiga övergivna åkrar norr om Gärdefjärden.

Bevarandemål

Skötselområdet ska vara helt öppet och fritt från vedartad vegetation, undantaget i samlingsfållor för betesdjur. Vegetationshöjden ska vara varierad liksom strukturen på strandzonerna där det ska finnas jordblottor samt många grunda små vattensamlingar skapade av klövtramp. Markerna

ska även vara varierade i struktur och fuktighet för att gynna våtmarksfåglarnas födotillgång på insekter och frön samt urval av vilo- och boplatser under såväl rastning som häckning. Hela skötselområdet ska vara gynnsamt för de i fågeldirektivet utpekade arterna (se tabell 2) och för andra mer exklusiva arter av främst änder och vadare.

Restaureringsåtgärder
Våtmarksrestaureringen innefattar insatser i form av skogsavverkning, buskfräsning samt stängsling. De med skog igenvuxna kantzonerna ska avverkas på tjälad mark. Träden ska huggas ned med så låg stubbhöjd som möjligt. Stammar samt avverkningsrester ska avlägsnas helt. Följande sommar, efter avslutad häckningssäsong för strandängsfåglarna, kan grövre stubbar och buskvegetation komma att behöva fräsas bort för att minimera risk för stubb- och rotuppslag. Stubb- och buskfräsning får endast utföras i de områden där vedartad vegetation varit etablerad så den för fågellivet gynnsamma naturliga strukturvariationen i markerna bevaras i övriga delar.

Direkt efter att fräsning genomförts ska stadiga permanenta stängsel sättas upp men inte ut mot öppet vatten. Betesdjuren ska hindras från att vandra ut i vattnet genom v-formade stängselavslut en bit ut i vattenbrynen. Senast utgången av maj månad året efter fräsning och stängsling ska nötkreatur släppas ut på markerna. Redan ett år efter fräsningsåtgärderna bör grässvål vara naturligt återetablerad. Någon insådd görs inte.

Åviken ligger mellan E4:an och landsvägen till Gärde. Här syns även flera av de brädlador som ännu står kvar ute på åkermarkerna. Foto: Lars Lindh, 2013-09-09.

Skötselåtgärder
Strandängarna ska efter den inledande restaureringen skötas i första hand med årligt bete eller i andra hand med slåtter om betesdriften skulle försvåras. Hävden ska motverka igenväxning och hålla landskapet öppet mellan vatten och omgivande åkermarker samt skapa önskad fukt- och strukturvariation i markerna.

Bete
Betesdriften på strandängarna ska företrädesvis ske med nötkreatur. Dikor, ungdjur av lätt köttras eller mjölkras är lämpligast. Betessläpp ska ske så snart markerna grönskar senast den sista veckan i maj varje år. Gärna tidigare eftersom våtmarksvegetation snabbt förväxer och blir osmaklig för betesdjuren om den får gå i blom eller ax. Under försommarens många ljusa timmar är vegetationstillväxten kraftig och det krävs då ca 1–1,5 nötkreatur (äldre än 1 år) per hektar. Senare när vegetationstillväxten avtar kan färre djur per hektar behövas och vissa djur ska då hämtas hem eller flyttas till andra närliggande beten. Långtidsverkande avmaskningsmedel som slår ut reproduktionen hos dyngnedbrytande insekter får inte användas.

Eventuella buskuppslag högre än 0,5 meter ska tas bort. Röjning och eventuell betesputsning av strandängarna får utföras först efter den 15 juli. Efter betessäsongen ska eventuella tillfälliga fållindelande stängsel plockas ned samt grindar öppnas för att möjliggöra passager för vilt och skoter m.m. Betessäsongen bör avslutas så snart tillväxten i markerna upphört. Tidpunkten kan variera beroende på höstvädret men senast den första oktober ska djuren ha stallats in. Betesdjurens dagliga tillsyn är på djurhållarnas ansvar. Tillskottsutfodring av grovfoder får endast utföras på för ändamålet anvisade platser under maximalt 1–2 veckor efter betessläpp och innan intag på hösten.

Slåtter
Om betesdriften skulle upphöra är årlig slåtter en alternativ skötselmetod i för Gärdefjärden traditionell ängsslåttertid mellan 15/7–15/8. Den kan utföras manuellt med lie och minislåtterbalk eller med slåtter- och skördemaskiner med lågt marktryck. All slagen vegetation ska skördas och transporteras bort från strandängen. Efter skörden kan efterbete ske men marken bör vila två veckor efter slåttern innan det inleds. Efterbete av slåtterängar var vanligt förr och gynnar bl.a. insektslivet i markerna. Strandängarna är till större delen mycket fuktiga med dålig bärighet för tunga maskiner vilket försvårar maskinell slåtter och skörd. Tyngre hjulburna maskiner får bara användas i de fastare kantzonerna.

3.3 Strandängar med extensiv skötsel (22 ha)
Skötselområdet innefattar strandängarna i de södra delarna av naturreservatet vilka initialt inte är planerade att hävdas. De ska istället bevaras till större delen öppna genom extensiv skötsel.

Bevarandemål
Det större delområdet som sträcker sig norrut i den södra delen av fjärden ska vara till stor del öppet utan inslag av större träd och buskar. De skogsbeklädda holmarna samt ruggarna av bladvass ska dock få stå kvar. Vegetationshöjden ska vara högre än på de intilliggande hävdade strandängarna (skötselområde 2) för att reservatets fåglar ska ha tillgång till en god variation av olika våtmarksbiotoper inom reservatet för födosökande och häckning. På det mindre delområdet i sydväst kan mycket av strandlövskogen få stå kvar så länge den inte riskerar att utgöra ett hot mot våtmarkernas fågelliv.

Skötselåtgärder
Röjningsinsatser av träd och buskar ska vid behov kunna genomföras för att gynna fågelliv samt för att skapa bra sikt för fågelskådande besökare. Om exempelvis sly skulle breda ut sig alltför mycket kan även hela eller delar av detta skötselområde komma att hävdas med bete eller slåtter (likt skötselområde 2) antingen årligen eller enstaka år. Områdena med bladvass bör i sådana fall undantas från hävd för att fortsatt kunna gynna vasslevande fågelarter.

Strandängsnäset i söder ska skötas mer extensivt. De trädklädda holmarna och områdena med bladvass ger fin rumslig struktur åt området vilket gynnar våtmarksfåglarna. Den mörkbruna vegetationen är sjösäven som klarar av att växa på lite djupare vatten. De grönvita områdena ute i vattnet är sjok av flytande blad av igelknopp (Sparganium sp). Foto: Lars Lindh, 2013-09-09.

3.4 Slåtteräng (0,3 ha)
Skötselområdet innefattar den lilla slåtterängen vid soldattorpet nära södra entrén. Ängen har brukats som åker in på 1960-talet men har de senaste decennierna enbart slagits samt vissa år även betats. Den ligger vackert och lättillgängligt vid vandringsstigen intill det gamla soldattorpet. Ängen är delvis ingärdad av gärdesgård.

Bevarandemål
Ängen ska vara helt öppen och utan träd och buskar. Ljusinsläppet till markskiktet ska vara högt. Ett ökande antal hävdgynnade arter är målet. Bland annat månlåsbräken är funnen i kantzonen mot aspdungen där det är minst näringspåverkat. Skogsbrynet och aspdungen runt rundlogen ska vara halvöppet så att mycket ljus når ner till marken.

Skötselåtgärder
Slåtterängen ska vårdas och bevaras både natur- och kulturhistoriskt väl. Varje vår ska ängen städas fri från kvistar, grenar och annat större material

som snö och blåst fört med sig. Slåttern ska ske i för Lövånger traditionell slåttertid då växterna hunnit sätta frö. Knivslåtterbalk eller lie är lämpliga redskap. Höet ska torkas på plats, på marken eller på hässjor, innan det bärgas. Efterbete av får är positivt för den biologiska mångfalden. Marken får inte gödslas, kalkas eller plöjas. Även skogsbrynet vid aspdungen och rundlogen ska öppnas upp samt gärna hävdas årligen med slåtter eller bete. Enstaka större aspar och andra lövträd ska lämnas kvar.

På bilden syns bland annat Gärdefjärdens utlopp via Strömmen, den södra reservatsentrén, soldattorpet och slåtterängen samt den skogsklädda udden med berghällarna. Foto: Lars Lindh, 2013-09-09.

3.5 Åkermark (67 ha)

Skötselområdet innefattar all åkermark inom reservatet förutom de fuktiga äldre åkrarna i norr som hamnar inne i de betade strandbetesfållorna.

Bevarandemål

Åkermarkerna inom skötselområdet ska hållas öppna och brukas aktivt. Även vägkanter och diken ska hållas i stort sett fria från träd och buskar. Enstaka lövträd och buskage i kantzonerna kan få stå för att skapa variation i landskapet.

Skötselåtgärder

Åkrarna ska brukas aktivt, helst med god variation i tid och rum av vall- och spannmålsodling. Odling av högväxta energigrödor eller energiskog ska inte förekomma och vedartad igenväxningsvegetation får heller inte förekomma, undantaget mindre ytor. Spannmål kan gärna lämnas obärgad som inmatningsfält för tranor, gäss och svanar för att undvika skördeskador på andra åkrar. För att om möjligt lyckas styra bort fåglarna från andra närliggande spannmålsfält bör dessa inmatningsfält ligga så nära Gärdefjärden och Åvikens öppna vatten som möjligt eftersom det är där många av fåglarna övernattar. Delar av inmatningsfältet kan slås av för att ytterligare bjuda in matgästerna till landning.

För djurens efterbete kan extra betesfållor komma att behövas på åkermark under senare delen av betessäsongen. Det sker i så fall efter överenskommelser mellan djurhållare, markägare och arrendatorer.

3.6 Skog med i huvudsak fri utveckling (13 ha)

Skötselområdet består av skogen på Skolberget. Det är ett varierat område med barrblandskog, hällmark, tallskog och lövrika miljöer med asp, sälg och rönn.

Bevarandemål

Skogen ska få utvecklas opåverkad av mänskliga ingrepp för att på sikt uppnå en urskogsartad karaktär. Den ska vara väl skiktad i ålder med god tillgång på äldre träd och död ved. Friluftsliv är högt prioriterat i området då det ligger mycket lättillgängligt och används flitigt för bland annat utomhuspedagogik. I anslutning till bebyggelse ska skötselområdet upplevas som en trivsam och attraktiv miljö för närboende.

Skötselåtgärder

Bevarandemålen uppnås i huvudsak utan åtgärder. Inom detaljplanelagt fritidsområde på Skolberget får avverkning av farliga träd göras, försiktiga avverkningar kan också genomföras för bibehållen trivsel i anslutning till bebyggelse. Avverkning kan därutöver genomföras för att underhålla stigar genom området, för att hålla befintliga gläntor öppna och för att bibehålla goda utblickar mot Gärdefjärdens vattenområden.

3.7 Skog med naturvårdande åtgärder (20 ha)

Skötselområdet innefattar den södra skogsklädda delen av naturreservatet öster om Strömmen och soldattorpet, betesdjursfållan och sydspetsen på Långören samt betesdjursfållan vid Gärdebron. Det rör sig om mångformiga skogar med kulturspår av bland annat potatisodling, bete och skogsbruk.

Bevarandemål

Skogarnas kulturhistoriska prägel ska förstärkas och bevaras för att efterlikna äldre tiders luckiga och ofta skogsbetade bondeskogar. Gamla odlingsmarker och gläntor ska öppnas upp för att öka ljusinsläpp till markskiktet. Äldre och även yngre lövträdsindivider av framför allt sälg, rönn och asp ska få utvecklas i öppna lägen för att gynna lavflora samt insekts- och fågelfauna som hör till solbelysta stammar och kronor. I de barrskogsdominerade delarna ska andelen gamla träd och död ved öka. Friluftsliv är högt prioriterat i området i söder då det ligger mycket publikt nära samhället intill soldattorpet och kyrkstaden. I anslutning till bebyggelse ska skötselområdet upplevas som en trivsam och attraktiv miljö för närboende.

Betesdjursfållorna kan vara öppna, halvöppna eller mer slutna. Det viktigaste är att de är lämpligt utformade för betesdjurens trivsel.

Skötselåtgärder
Hela eller delar av skötselområdet ska betas för att förstärka och långsiktigt bevara artrikedom på såväl marken som på solbelysta lövträdstammar. Området i söder ska förslagsvis betas med får medan spetsen av Långören kommer att ingå i strandängsbetet för nötkreatur. Luckor och gläntor ska förstärkas och skapas för att öka ljusinsläpp. Enskilda stammar av asp, sälg, gråal och rönn ska friställas för ökad diameterutveckling.

All död ved från avverkningar ska lämnas kvar i området för att gynna vedlevande arter. Avverkning som gynnar friluftsliv tillåts som t.ex. siktröjning vid utkiksplatser eller annat som gynnar aktivitet och pedagogisk verksamhet. Avverkning kan också genomföras för bibehållen trivsel i anslutning till bebyggelse samt för att underhålla stigar genom området och hålla befintliga gläntor öppna. I de barrskogsdominerade delarna ska ingen aktiv skötsel bedrivas.

3.8 Lövsumpskog (14 ha)
Skötselområdet innefattar lövskogen på Oxholmen i reservatets norra del. Skogen svämmas årligen över av fjärdens högvatten och består av relativt täta självgallrande glasbjörksbestånd som etablerats i senare tid på övergiven åkermark. Rönn och al är andra vanliga trädarter. Längst söderut finns ett litet mer högländ område.

Lövsumpskogen på Oxholmen.

Bevarandemål
Skogen ska ha karaktär av olikåldrig lövsumpskog med hög luftfuktighet, skuggiga förhållanden, rörligt markvatten och intakt hydrologi. Det ska finnas gott om gamla lövträd och död ved i olika grovlekar och nedbrytningsfaser. Till dessa är en artrik flora och fauna knuten, som till exempel flera skyddsvärda hackspettsarter. Utbredningen av gran ska vara mycket begränsad.

Skötselåtgärder
Skogen ska få präglas av naturliga och småskaliga processer och störningar, såsom åldrande, avdöende samt hydrologiska fluktuationer. De naturliga vattenståndsfluktuationerna förväntas hindra succession mot barrskog. Återkommande insatser i form av röjning samt avdödning av barrträd kan dock på sikt krävas om gran etableras i för hög utsträckning. Hela eller delar av skötselområdet kan komma att ingå i strandängsbetesfållorna men betet bör inte bli så intensivt att föryngring av lövträd helt omöjliggörs.

3.9 Skog med fritt skogsbruk (21 ha)
Skötselområdet innefattar skog som får brukas av markägaren på normalt sätt enligt skogsvårdslagens bestämmelser utan särskilda bevarandemål eller skötselåtgärder.

4. Anläggningar och information för friluftslivet
Gärdefjärden är ett frekvent besökt område, främst av fågelintresserade människor, men det är även ett viktigt friluftsområde för närboende. Med tanke på det tätortsnära och lättillgängliga läget så finns det en stor utvecklingspotential för friluftslivet i naturreservatet.

4.1 Mål
Det övergripande målet för friluftslivet är att naturreservatet ska nyttjas utifrån dess naturliga förutsättningar. Besök i reservatet ska främjas genom åtgärder som ökar tillgängligheten och förbättrar möjligheten att uppleva områdets fåglar och natur utan att vare sig fågelliv, betesdjurshållning eller aktivt åkerbruk tar skada eller störs. Delmålen är att;

- Reservatet ska vara väl skyltat från allmän väg.
- Reservatet ska ha två tydliga och välkomnande entréer; väst om bron över Åviken och norr om kyrkstaden där bron över Strömmen och stigen till soldattorpet ligger.
- Det ska finnas tre iordningställda skådarplattformar med goda utblicksmöjligheter mot vatten och strandängar; en nedströms landsvägsbron över Åviken, en vid Strömmens inlopp och en på berghällarna i norra änden av skogsudden i söder.
- Det ska finnas ett gömsle vid strandkanten öst om Skolberget.
- Det ska finnas två parkeringar vid huvudentréerna vid Åviken och Kyrkstaden.
- Det ska finnas väl underhållna informationstavlor på fyra platser, vid den norra parkeringsfickan vid E4:an (nära infarten till Mångbyn/Hökmark), vid Åvikens entré, vid Skolberget intill

fotbollsplanen samt vid kyrkstadens entré. På informationstavlorna ska det finnas aktuell och relevant information om reservatet. Informationsplatserna vid E4 är *förslag*, kontakt ska tas med Trafikverket angående placering och utformning av de informationsplatserna.
- Det ska finnas en folder som beskriver reservatet.
- Reservatet ska ha väl underhållna och markerade stigar som förbinder iordningställda anläggningar och besöksmål.

4.2 Skötselåtgärder

Samtliga anläggningar för friluftslivet finns markerade i bilaga 2. När nybyggnation och anläggning kan påbörjas beror på när våtmarksrestaurering kan finansieras och startas upp. Stränderna måste röjas och stängslas först. Skötselåtgärderna har olika genomförandeprioritet (se sammanställning på sidan 19).

Information

Reservatet ska vara skyltat från allmän väg och enligt Trafikverkets standard. Informationsskyltar ska tas fram till entréerna med karta över reservatet, beskrivning av natur- och kulturmiljöer samt föreskrifter för allmänheten. Information om reservatet och fågelliv ska finnas vid skådarplatserna. En folder om reservatet och dess fågelliv ska tas fram och finnas tillgänglig i reservatet. Det ska finnas aktuell och relevant information om reservatet på länsstyrelsens hemsida. Hänvisningsskyltar ska placeras längs stigar och mot besöksmål.

Tillfälliga skyltar ska sättas upp med information till allmänheten under tiden som större restaureringsarbeten genomförs.

Entréer/parkeringar

Entréerna ska vara utrustade med skyltställ och reservatsskyltar. Från entréerna vid kyrkstaden och vid Åviken ska besökare nå för friluftslivet iordningställda anläggningar och målpunkter.

Entréer och parkeringar ska utformas välkomnande och i ett välbyggt, enhetligt och miljöriktigt skick. Det finns även parkeringsplatser vid E4:an och fotbollsplanen men de har andra huvudmän än reservatsförvaltaren.

Bron över Strömmen

Bron över Strömmen mellan kyrkstaden och soldattorpet ska underhållas så att den är säker och behaglig att passera. Vid behov ska bron bytas.

Stigar och leder

Samtliga stigar markerade i bilaga 2 ska skötas och underhållas, de ska vara röjda och väl markerade. En ny stig ska anläggas från Skolbergets stigsystem ut till det planerade gömslet i sydvästra kanten av Gärdefjärden.

Stigen/brukningsvägen som löper norrut från Lövånger till bron vid Åviken ska underhållas och markeras där det är lämpligt, dock utan att störa förutsättningarna för fortsatt aktivt åkerbruk. Den ska även förses med

tydlig information om gällande beträdnadsförbud under fåglarnas vårrastning (1 april – 15 maj) så att den inte används under denna period.

Utkiksplatser och fikaställen
Den befintliga skådarplattformen vid Strömmen ska underhållas. Nya skådarplatser ska iordningställas vid Åviken samt på udden i söder. Det ska även byggas ett gömsle vid strandkanten öster om Skolberget. På Skolbergets topp behöver avverkning/röjning ske för att vidmakthålla utsikten. I norra delen av Skolberget finns en trevlig mat- och fikaplats vid den gamla fäboden.

Ett rörligt friluftsliv är ett viktigt syfte med Gärdefjärdens naturreservat. Så länge som det sker på fåglarnas och de fyrbenta naturvårdarnas villkor utan att störa.

5. Övriga anläggningar
Längs Gärdefjärdens västra sida går en skoterled i nordsydlig riktning. I reservatet finns ett femtontal lador som samtliga är privata.

Vid slåtterängen ligger ett gammalt soldattorp samt en loge och andra överloppsbyggnader. Vid den gamla fäboden på Skolberget finns en lada samt rastplats. Samtliga dessa anläggningar har andra huvudmän än reservatsförvaltaren.

Soldattorpet i slåtterängen med timrad lada och gärdesgård i bakgrunden.

6. Nyttjanderätter

Jakt och fiske får bedrivas av jakt- och fiskerättsinnehavare enligt gällande lagstiftning och i enlighet med gällande reservatsföreskrifter.

7. Utmärkning av gränser

Reservatet ska hållas väl utmärkt enligt svensk standard och Naturvårdsverkets anvisningar. Gränserna bör ses över vart 10:e år och målas om vid behov. Gränserna målas om i enlighet med beslutad reservatsgräns.

8. Sammanställning av skötselåtgärder

Initiala skötselåtgärder	Var	Tidpunkt	Prioritet[1]
Underhåll/byte av bro över Strömmen	Mellan Kyrkstaden och soldattorpet	2018-	1
Skogsavverkning	Strandäng hävdad, bilaga 1	2018-2019	1
Ev. stubbfräsning	Strandäng hävdad, bilaga 1	2019	1
Stängsling	Strandäng hävdad, bilaga 1	2019	1
Lövgynnande åtgärder	Skog med naturvårdsskötsel, bilaga 1	2018-2020	2
Stängsling	Skog med naturvårdsskötsel, bilaga 1	2019	2
Siktröjning utkiksplatser	Se bilaga 2	2018-2020	1
Iordningställande av två skådarplatser	Se bilaga 2	2020	1
Iordningställande av gömsle inkl. stig dit	Se bilaga 2	2020	2

Montering av informationsskyltar	Se bilaga 2	2020	1
Iordningställande av entréer	Se bilaga 2	2020	1
Producera en broschyr	Hela reservatet	2020	2
Gränsmarkering	Reservatsgränser	2018-2020	1

Löpande skötselåtgärder	**Var**	**Tidpunkt**	**Prioritet[1]**
Bete med nötkreatur	Strandäng hävdad, bilaga 1	Årligen fr.o.m. 2020	1
Bete med får	Skog med naturvårdsskötsel, bilaga 1	Årligen fr.o.m. 2020	2
Slåtter och skörd	Slåtteräng, bilaga 1	Årligen	2
Underhåll av entréer, P-platser, stigar och skådarplatser	Se bilaga 2	Årligen	1
Information på hemsida	www.lansstyrelsen.se/vasterbotten	Löpande	1

[1]Siffran anger prioriteringsordning då genomförandet av skötselåtgärderna begränsas av tillgängliga resurser, där 1 är högsta prioritet och 2 lägsta. Våtmarksrestaureringen måste genomföras innan friluftsanordningarna kan byggas så tidsplanen kan förskjutas.

9. Uppföljning och tillsyn

Tillsynen av området utförs av naturvårdsförvaltaren och ska dokumenteras skriftligt. Tillsynen innefattar, utöver en besiktning av att reservatsföreskrifterna efterlevs, även alla anläggningar, utmärkningar och skyltar inom reservatet samt skötselåtgärder. Uppföljningen ska ske årligen. Brister och fel ska dokumenteras och åtgärdas.

I samband med att restaureringsåtgärder genomförs bör uppföljning ske av åtgärdernas effekter på bla fågelliv, fisk, vegetation och vattenkvalitet.

Tillsynen och uppföljningen av reservatet kommer tillsammans att utgöra ett underlag för en eventuell revidering av skötselplanen.

9.1 Uppföljning av skötselåtgärder

I samband med att skötselåtgärder utförs ska utgångsläget innan åtgärden, tidpunkt för åtgärd, åtgärdens omfattning och utförande samt uppnått resultat dokumenteras för att möjliggöra en långsiktig uppföljning.

9.2 Uppföljning av bevarandemål

Bevarandemålen för hela området, inklusive de utpekade naturtyperna och arterna, ska följas upp enligt fastställda metoder för uppföljning av skyddad natur.

Bilagor

1. Karta över skötselområden
2. Karta över friluftsanordningar

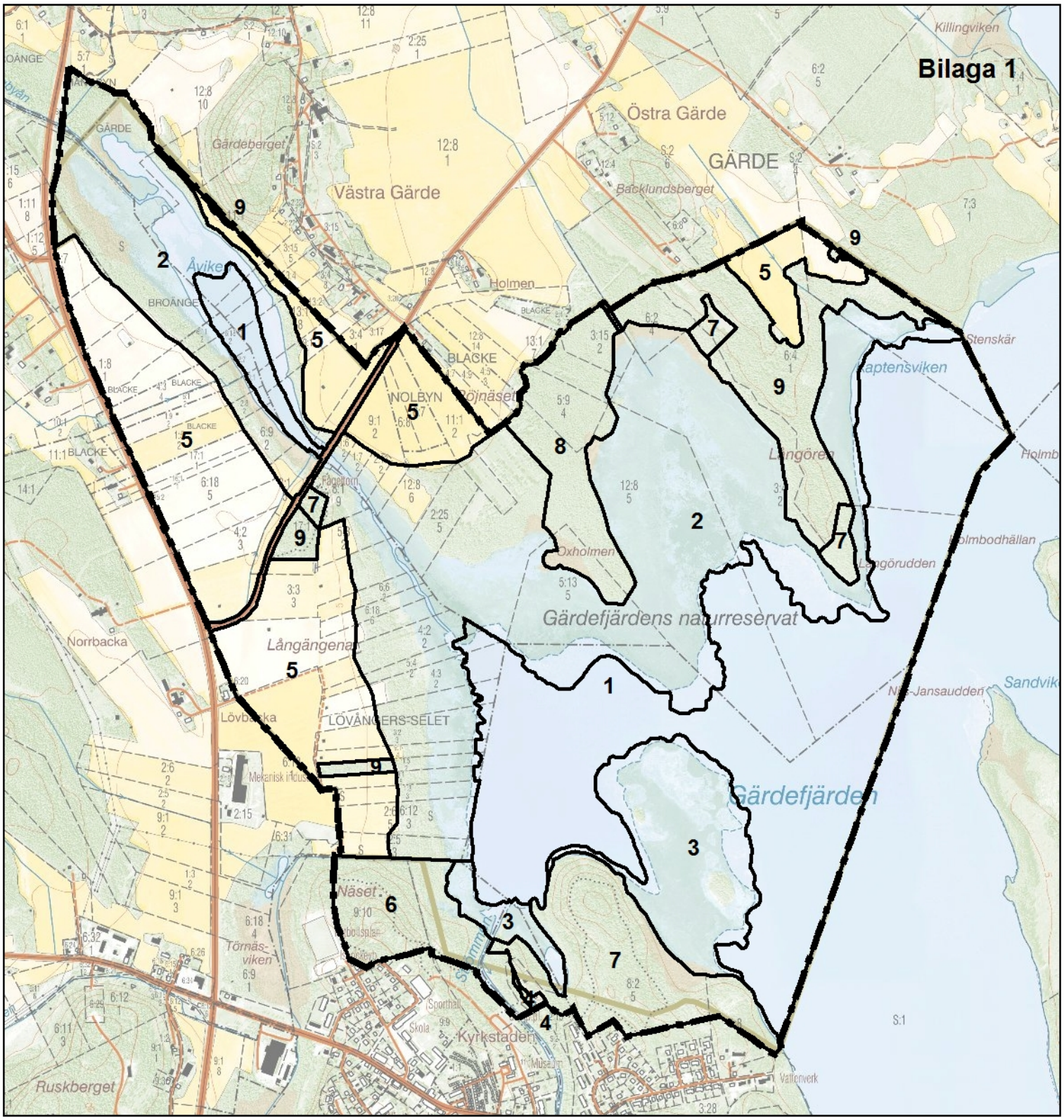

Skötselområden i Gärdefjärdens naturreservat.

Skötselområden

1	vatten
2	Strandäng, hävd
3	Strandäng, extensiv skötsel
4	slåtteräng
5	åker
6	Skog med fri utveckling
7	Skog med naturvårdsåtgärder
8	Lövsumpskog
9	Skog med skogsbruk tillåtet

Gräns för naturreservatet

Bakgrundskartor © Lantmäteriet

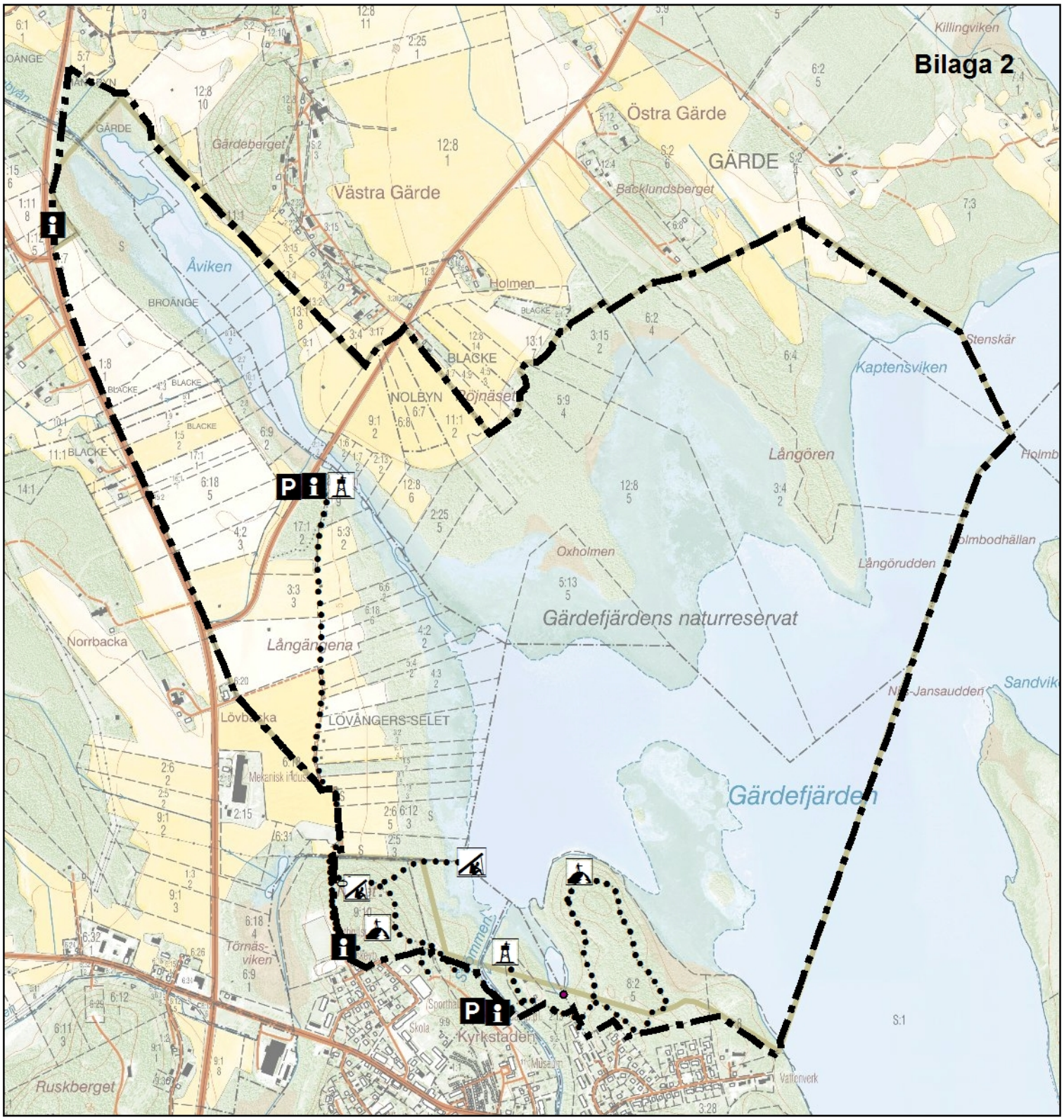

Friluftsanordningar i Gärdefjärdens naturreservat.

N

Friluftsanordningar

- Parkeringsplats
- Informationstavla
- Fågeltorn eller plattform
- Plattform/naturlig utsiktsplats
- Grillplats/gömsle
- Stig
- Gräns för naturreservatet

Bakgrundskartor © Lantmäteriet